

СТАНОВИЩЕ

от

Член-кор. на БАН, проф. д.а.н. арх. АТАНАС КОВАЧЕВ

Ръководител катедра „Архитектура и урбанистика“
при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна

ОТНОСНО:

Дисертационния труд за получаване на образователна и научна степен “Доктор” по професионално направление 5.7. Архитектура, строителство и геодезия, научна специалност „Опазване, реставрация и адаптация на паметниците на архитектурата” с автор - арх. ВАЛЕНТИНА СТЕФАНОВА ЕДРЕВА, катедра „Градоустройство, теория и история на архитектурата“, Архитектурен факултет, Висше строително училище „Любен Каравелов“, София.

Предложеното Становище е разработено в качеството ми на член на Научното жури за защита на дисертационния труд на арх. Валентина Едрева, утвърдено със Заповед РД-00621 от 13.09.2022 г. на Ректора на ВСУ „Л. Каравелов“, както и Заповед РД - 00639 от 20.09.2022 г. на Ректора на ВСУ „Л. Каравелов“, съгласно решение на Факултетния съвет на Архитектурен факултет, Протокол N 9 от 20.09.2022 г. и решение от първото заседание на Научното жури, Протокол N 1 от 19.09.2022 г.

СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Трудът е на тема: „Териториално-устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)”. Структуриран е в две части: Първата част съдържа теоретично изследване с обем от 204 страници, 19 страници бележки, библиография от 7 страници. Втората част включва приложения с обем от 70 стр.: 147 броя, от тях 124 чужди, 9 авторски фигури и авторски текст за морален кодекс, 13 авторски фотографии; 5 авторски таблици; 91 литературни източници; 10 публикации по темата.

АКТУАЛНОСТТА на труда е обусловена от :

- липса на цялостна система на опазване, гарантираща професионални резултати от намеса върху обекти на архитектурното наследство;

- необходимост от актуализация на съществуващата система за идентифициране на целия контекст – на обектите, средата им и културния пейзаж;
- липса на национална стратегия за опазване на архитектурното наследство, като част от недвижимото културно наследство;
- накърняване на правата и интересите на обществото с лишаването му от опазени, съхранени и представени архитектурни обекти на недвижимото културно наследство;
- необходимост за припознаване на дейността по опазване на недвижимото културно наследство като национален приоритет за цялото общество;
- мащабите на унищожаване на обекти на недвижимото културно наследство.

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ на изследването. Целта е:

- да създаде Модел от професионални мерки и методика за опазване на защитените територии, за непрекъснато наблюдение от интердисциплинарни екипи;
- да изведе стратегия с включване на местното население в опазването на архитектурното наследство като част от „споделеното културно пространство“ на базата на Плановите за опазване и управление (ПОУ);
- да проведе научно-приложно изследване на проблемите за интегрирана консервация на обекти на недвижимото архитектурно наследство в контекста на устойчивото развитие и опазване на средата им, които поставят защитата на АН сред устройството на територията и урбанизма.

В дисертационния труд са поставени следните **ЗАДАЧИ**:

- да се систематизират досегашните практики в дейността за териториално-устройствена защита на архитектурното наследство;
- да се направят предложения за усъвършенстване на действащото законодателство в България в областта на опазване на архитектурното наследство;
- да се предложат по-точни и нови дефиниции на понятия за териториална защита на архитектурното наследство.

За постигане на целта и задачите са изследвани:

- институционалните и управленски системи в България и тяхната адекватност и полезност за опазване на недвижимото културно наследство.
- опита в чужбина и България като проекти и реализации на Планове за управление на обекти на Световното културно наследство – анализ, изводи;

- съвременните тенденции и фактори (икономически, социални, технически и др.) при опазване на недвижимото архитектурно наследство (дефиниране на проблемите с опазването на архитектурното наследство);
- насоките за актуализиране на юридическата рамка на дейността за териториално-устройствена защита на архитектурното наследство;
- методологията на защита с Планове за опазване и управление (ПОУ);
- международните практики за опазване чрез Планове за управление.

Приложен е **ПОНЯТИЕН АПАРАТ** с предложения за доуточняване на редица понятия: „опазване на архитектурното наследство“; „паметник на културата“; „културна ценност/стойност“; „статут“; „културен ландшафт“ „споделени културни пространства“ и др.

МЕТОДОЛОГИЯ

Методологията на научното изследване включва аналитичен, сравнителен и системен подход. Сравнението със съвременните международно изведени принципи и успешни практики цели да съизмери нивото на нашата дейност по териториална защита на архитектурното наследство и устойчивото развитие на системата.

СТРУКТУРА И ОБЕМ на дисертационния труд

Въведение в тематиката - представени са характеристиките на труда.

В **Първа глава „КОНТЕКС НА ИЗСЛЕДВАНЕТО“** е направен исторически преглед на опазване с териториално-устройствена защита на архитектурното наследство в България от 1878 г. до днес. Анализирани са развитието на проблеми в архитектурен и социален контекст на дейността.

Във **Втора глава „СЪЩНОСТ НА ТЕРИТОРИАЛНАТА ЗАЩИТА НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО ОТ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК И НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК“** се разглеждат нормативните документи, изясняват се същността и характерните особености на териториално-устройствената защита на архитектурното наследство. Разгледани са примери в България и Европа, като добри практики и методики за следване с „Планове за управление“ и „Планове за опазване и управление“.

В **Трета глава „АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА ТЕРИТОРИАЛНОУСТРОЙСТВЕНАТА ЗАЩИТА НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО ОТ КРАЯ НА**

XX ВЕК ДО ДНЕС“ се разглежда състоянието на териториално-устройствената защита на културно-историческото наследство и се оценява развитието ѝ в България от 1944 г. до днес (2020 г.), изведени са действащите фактори и проблемните ситуации.

В Четвърта глава **„МЕТОДИКА ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ТЕРИТОРИАЛНА ЗАЩИТА НА ОБЕКТите НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО, ВКЛЮЧИТЕЛНО И ПЛАНОВЕ ЗА ОПАЗВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ“** извежда методика за прилагане на териториално-устройствена защита на обектите на културно-историческото наследство, включително с планове за опазване и управление. Предложени са Модели и насоки за усъвършенстване на националната система за опазване и териториална защита.

В **Заклучението** са изведени обобщени изводи и постигнати резултати.

ИЗВОДИ ОТ НАУЧНИЯ ТРУД

Изведеният Модел на териториално-устройствена защита включва дефинирани инструменти за цялостно устойчиво опазване и развитие на всеки обект от архитектурното наследство в контекста на средата му, припознати от пряко ангажираните професионалисти и от местното население за активно съдействие.

НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

- Изследвани са правните рамки в България, институционалните и управленските системи по отношение опазването и териториалната защита на архитектурното наследство от 1878 г. до днес. Направен е преглед на законовата и институционалната рамка на цялата система при действието на Закона за паметниците на културата и музеите (ЗПКМ, отм.) и на Закона за културното наследство (ЗКН, 2009 г.).
- Направена е периодизация с изводи за адекватността и полезността от териториалната защита на архитектурното наследство.
- Систематизиран е опитът в чужбина като проекти и реализации на „Планове за управление“ и на „Планове за опазване и управление“ на обекти на Световното културно наследство, с изводи за добри практики, приложими за обекти в България.
- Разработени са насоки за усъвършенстване на управленския Модел на опазване на културното наследство.

- Предложено е усъвършенстване на териториално-устройствената защита с постоянен мониторинг, лицензионен режим за оправомощаване, теоретичен модел за защита на всички следи на материално и нематериално културно-историческо наследство чрез планове за опазване и управление.
- Направени са доуточнявания на понятия - нов вид защитена територия като „споделени културни пространства“.
- Разработен е Модел – стратегия за интегрирана консервация с ясно формулирани цели, отговорности и стимули.
- Предложен е морален кодекс, план за действие и инструменти, чрез които да се осъществява непрекъсната защита на всеки единичен или групов паметник.

ПЕРСПЕКТИВИТЕ за развитие включват:

- Препоръки към институции за промени в различни закони, свързани с устройство на териториите и опазване на културно-историческото наследство;
- Обучителен материал (лекции и упражнения) в Магистърската програма „Опазване на архитектурното наследство“.

Преценка на ПУБЛИКАЦИИТЕ по дисертационния труд.

- Публикациите на автора включват 10 материала, библиографски описани в Дисертационния труд и Автореферата. Технически пропуск е, че в началото на Автореферата са посочени 8 публикации, а в края 10 публикации.
- Заслужава внимание факта, че всички публикации са разработени от дисертанта самостоятелно. Те са свързани с темата на дисертационния труд, отразявайки съществени части от изследването.
- Публикациите са изнесени като Доклади – основно на Международни научни конференции на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна и Висшето строително училище „Любен Каравелов“, София, както и на Международни научни конференции на други научни институции, включително една в чужбина (Сърбия). Впоследствие докладите са публикувани в Сборници с Доклади от научните конференции. Всички Сборници имат посочен ISSN.

Не е приложен списък със забелязани цитирания на научни публикации на дисертанта в научни издания от други автори.

ПРЕПОРЪКИ.

1. Препоръчвам дисертационният труд да бъде издаден като **самостоятелна монография**. Актуалността на темата би привлякла широк кръг ползватели. При евентуална подготовка на труда за издаване следва приносите да се разделят на научни и научно-приложни, като се направи редакция на значимостта и приложимостта им, както и сериозна научна редакция по отношение на използвани термини, цитирани години, използвани числа и др.

2. Към автора на дисертационния труд имам препоръка да увеличи публикационната си дейност, като разработи и публикува **научни студии и статии** у нас и в чужбина (особено в списания с Импакт Фактор и/или рецензирани в световни бази данни), което ще даде възможност за постигане на по-голяма цитируемост на нейните научни изследвания, постановки, изводи и предложения и ще я утвърди като учен в областта, в която работи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Квалификацията на арх. Валентина Едрева и досегашната ѝ работа ми позволяват да направя извод, че е разработена качествена и полезна за теорията и практиката дисертация.

Авторът показва с този труд, че може да анализира, обобщава и синтезира проблемите, формулирайки предложения и изводи за теорията и практиката в разглежданата област.

Всичко гореизложено ми дава основание да приема дисертационния труд на арх. Валентина Едрева за завършен, съгласно изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., с изменения и допълнения) и Правилника към него.

В качеството си на член на Научното жури давам своя положителен вот „ЗА“ присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР“ на арх. ВАЛЕНТИНА ЕДРЕВА.

Заличен на
основание чл. 56
ал.1 от ЗЗЛД

Чл.-кор. на БАН проф. д.а.н. арх. АТАНАС КОВАЧЕВ

София, 19.10.2022 г.

OPINION

from

Member-cor. of BAS, Prof. D.Sc. arch. ATANAS KOVACHEV
Head of the Architecture and Urban Studies Department
at Varna Free University "Chernorizets Hrabar", Varna

REGARDING:

Dissertation work for obtaining the educational and scientific degree "Doctor" in professional direction 5.7. Architecture, construction and geodesy, scientific specialty "Preservation, restoration and adaptation of architectural monuments" with author - arch. VALENTINA STEFANOVA EDREVA, Department of Urban Planning, Theory and History of Architecture, Faculty of Architecture, Higher School of Construction „Lyuben Karavelov ”, Sofia.

The proposed Opinion was developed in my capacity as a member of the Scientific Jury for the defense of the dissertation work of Arch. Valentina Edreva, confirmed by Order RD-00621 of 13.09.2022 of the Rector of VSU "L. Karavelov", as well as Order RD-00639 dated 20.09.2022 of the Rector of VSU "L. Karavelov", according to the decision of the Faculty Council of the Faculty of Architecture, Protocol No. 9 of 20.09.2022 and the decision of the first meeting of the Scientific Jury, Protocol No. 1 of 19.09.2022.

STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION.

The work is on the topic: **"Territorial-Spatial approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans (CMP)"**. It is structured in two parts: The first part contains a theoretical study with a volume of 204 pages, 19 pages of notes, a bibliography of 7 pages. The second part includes appendices with a volume of 70 pages: 147 items, of which 124 are foreign, 9 author's figures and author's text for a moral code, 13 author's photographs; 5 author's tables; 91 literary sources; 10 posts on the topic.

THE RELEVANCE of the work is determined by:

- lack of a comprehensive conservation system guaranteeing professional results of intervention on the objects of architectural heritage;

- need to update the existing system for identifying the entire context - the objects, their environment and the cultural landscape;
- lack of a national strategy for the protection of architectural heritage, as part of immovable cultural heritage;
- harming the rights and interests of society by depriving it of protected, preserved and presented architectural objects of immovable cultural heritage;
- need to recognize the activity of protecting the immovable cultural heritage as a national priority for the whole society;
- the scale of destruction of the objects of immovable cultural heritage.

PURPOSE AND TASKS of the study. The aim is:

- to create a Model of professional measures and methodology for the conservation of protected areas, for continuous monitoring by interdisciplinary teams;
- to come up with a strategy involving the local population in the preservation of the architectural heritage (AH) as part of the "shared cultural space" based on the Conservation and Management Plans (CMPs);
- to conduct a scientific-applied study of the problems of integrated conservation of immovable architectural heritage sites in the context of sustainable development and protection of their environment, which place the protection of the AH among the layout of the territory and urban planning.

The following **TASKS** are set in the dissertation work:

- to systematize the current practices in the activity for territorial-spatial protection of the architectural heritage;
- to make proposals for improving the current legislation in Bulgaria in the field of architectural heritage protection;
- to propose more precise and new definitions of concepts for the territorial protection of the architectural heritage.

To achieve the goal and tasks, the following were studied:

- the institutional and management systems in Bulgaria and their adequacy and usefulness for the protection of immovable cultural heritage.
- experience abroad and in Bulgaria as projects and realizations of Plans for the management of World Cultural Heritage sites - analysis, conclusions;

- modern trends and factors (economic, social, technical, etc.) in the preservation of immovable architectural heritage (definition of the problems with the preservation of architectural heritage).
- the guidelines for updating the legal framework of the activity for territorial-spatial protection of the architectural heritage;
- the protection methodology with Conservation and Management Plans (CMPs);
- international conservation practices through Management Plans.

A CONCEPTUAL APPARATUS is attached with suggestions for further clarification of a number of concepts: **"preservation of the architectural heritage"**; **"cultural monument"**; **"cultural costliness /value"**; **"statute"**; **"cultural landscape"** **"shared cultural spaces"** etc.

METHODOLOGY

The methodology of scientific research includes an analytical, comparative and systematic approach. The comparison with modern internationally derived principles and successful practices aims to measure the level of our activity on the territorial protection of the architectural heritage and the sustainable development of the system.

STRUCTURE AND VOLUME of the dissertation

Introduction to the topic - the characteristics of the work are presented.

In **the first chapter "CONTEXT OF THE RESEARCH"** a historical overview is made of preservation with territorial-spatial protection of the architectural heritage in Bulgaria from 1878 to the present day. The development of problems in the architectural and social context of the activity is analyzed.

In **the second chapter "ESSENCE OF THE TERRITORIAL PROTECTION OF THE CULTURAL-HISTORICAL HERITAGE FROM THE SECOND HALF OF THE 20th CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 21st CENTURY"**, the normative documents are examined, the essence and characteristic features of the territorial-spatial protection of the architectural heritage are clarified. Examples in Bulgaria and Europe are considered, as good practices and methodologies to follow with "Management Plans" and "Conservation and Management Plans".

In **the third chapter "CURRENT STATE OF THE TERRITORIAL SPATIAL PLANING PROTECTION OF THE CULTURAL-HISTORICAL HERITAGE FROM THE**

END OF THE 20th CENTURY TO THE PRESENT" the state of the territorial-spatial protection of the cultural-historical heritage is examined and its development in Bulgaria from 1944 to today is assessed (2020), the active factors and problematic situations are brought out.

The Fourth Chapter "METHODOLOGY FOR IMPLEMENTING TERRITORIAL PROTECTION OF THE OBJECTS OF THE CULTURAL-HISTORICAL HERITAGE, INCLUDING CONSERVATION AND MANAGEMENT PLANS" sets forth a methodology for the application of territorial-spatial protection of the objects of the cultural-historical heritage, including conservation and management plans. Models and guidelines for improving the national conservation and territorial protection system are proposed.

In **the Conclusion**, summarized inferences and achieved results are presented.

INFERENCES FROM THE SCIENTIFIC WORK

The derived Model of Territorial-Spatial Protection includes defined tools for the overall sustainable protection and development of each object of the architectural heritage in the context of its environment, recognized by the directly involved professionals and by the local population for active assistance.

SCIENTIFIC AND SCIENTIFICALLY-APPLIED CONTRIBUTIONS

- The legal frameworks in Bulgaria, the institutional and management systems regarding the preservation and territorial protection of the architectural heritage from 1878 to the present have been studied. A review of the legal and institutional framework of the entire system in the operation of the Law on Cultural Monuments and Museums (ZPKM, repealed) and the Law on Cultural Heritage (ZKN, 2009) was made.
- A periodization was made with conclusions about the adequacy and usefulness of the territorial protection of the architectural heritage.
- The experience abroad has been systematized as projects and implementations of "Management Plans" and "Plans for the conservation and management" of World Cultural Heritage objects, with conclusions on good practices applicable to objects and sites in Bulgaria.
- Guidelines have been developed for the improvement of the Management Model for the protection of cultural heritage.
- It is proposed to improve the territorial-spatial protection with constant monitoring, a licensing regime for empowerment, a theoretical model for the protection of all traces of

tangible and intangible cultural-historical heritage through the conservation and management plans.

- Definitions of concepts have been made - a new type of protected territory such as "shared cultural spaces".
- A Model has been developed - an integrated conservation strategy with clearly defined goals, responsibilities and incentives.
- A moral code, an action plan and tools are proposed to ensure the continuous protection of any single or group monument.

THE PERSPECTIVES for development include:

- Recommendations to institutions for changes in various laws related to territorial planning and preservation of cultural and historical heritage;
- Educational material (lectures and exercises) in the Master's Program "Architectural Heritage Conservation".

Assessment of dissertation publications.

- The author's publications include 10 materials bibliographically described in the Dissertation and the Author's abstract. A technical omission is that 8 publications are listed at the beginning of the Abstract, and 10 publications at the end.
- It is worth noting the fact that all publications were developed by the dissertation student independently. They are related to the topic of the dissertation work, reflecting essential parts of the research.
- Publications presented as Reports - mainly at International Scientific Conferences of the Varna Free University "Chernorizets Hrabar", Varna and the Higher School of Construction "Lyuben Karavelov", Sofia, as well as at International Scientific Conferences of other scientific institutions, including one abroad (Serbia). Subsequently, the reports were published in Proceedings of Scientific Conferences. All Collections have an ISSN indicated.

A list of noted citations of the dissertation's publication in scientific works by other authors is not attached.

RECOMMENDATIONS.

1. I recommend that the dissertation work be published as **an independent monograph**. Actuality on the subject would attract a wide range of users. In the eventual

preparation of the work for publication, the contributions should be divided into scientific and scientifically-applied ones, by editing their significance and applicability, as well as serious scientific editing in terms of used terms, cited years, used numbers, etc.

2. I have a recommendation for the author of the dissertation to increase her publication activity by developing and publishing **scientific studies and articles** at home and abroad (especially in journals with an Impact Factor and/or peer-reviewed in global databases), which will enable achieving greater citability of her scientific research, statements, conclusions and proposals and will establish her as a scientist in the field in which she works.

CONCLUSION

The qualification of arch. Valentina Edreva and her previous work allow me to conclude that a qualitative and useful dissertation for theory and practice has been developed.

The author shows with this work that she can analyze, summarize and synthesize the problems, formulating proposals and conclusions for the theory and practice in the field under consideration.

All of the above gives me reason to accept the dissertation work of arch. Valentina Edreva for completion, in accordance with the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria (Government Gazette, No. 38 of 21.05.2010, as amended) and the Regulations thereto.

As a member of the Scientific Jury, I give my positive vote "FOR" awarding the educational and scientific degree "DOCTOR" to arch. VALENTINA EDREVA.

Заличен на
основание чл. 56
ал.1 от ЗЗЛД

.....
Corr. Member of the BAS, Prof. D.Sc. Arch. ATANAS KOVACHEV

Sofia, 19.10.2022